

SATORI

MARI MAEȘTRI ZEN

Selecție texte, note și comentarii de:
ETIENNE ZEISLER și TAISEN DESHIMARU

Traducere din limba franceză și îngrijire ediție:
RADU CIOCĂNELEA

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	7
INTERVIU CU ETIENNE ZEISLER	11
INTRODUCERE LA EDIȚIA ROMÂNEASCĂ	23

SATORI MARI MAEȘTRI ZEN

BODHIDHARMA	29
DAIKAN ENO	37
YOKA DAISHI	55
SEKITO KISEN	79
BASO DOITSU	85
HYAKUJO EKAI	91
OBAKU KIUN	97
JOSHU JUSHIN	103
TOZAN RYOKAI	109
SOZAN HONJAKU	117
UNGO DOYO	121
UMMON BUN'EN	125
FUYO DOKAI	131
WANSHI SHOGAKU	137
MUMON EKAI	151
TENDO NYOJO	183
DOGEN KIGEN	191
KOUN EJO	211
RYOKAN TAIGU	215
KODO SAWAKI	221
TAISEN DESHIMARU	229
GLOSAR	243
Anexă	251

CUVÂNT ÎNAINTE

Adesea oamenii întreabă: „De ce faceți zazen¹? Cu ce scop vă așezați [să faceți zen]? Care este beneficiul acestei activități?”

Maestrul Deshimaru îi ironiza deseori pe cei care îl întrebau în permanență „de ce”? De ce? De ce? El povestea: „Când eram tânăr, i-am pus aceeași întrebare lui Kodo Sawaki și el mi-a răspuns: «Zazenul nu folosește la nimic». Acest răspuns mi-a decis parcursul vieții. M-am gândit atunci că este demn și uimitor să faci toate aceste eforturi fără niciun scop, căci viața spirituală cea mai înaltă nu poate fi atinsă decât atunci când nu mai există nici căutarea profitului, nici teama de a pierde.”

În Japonia, există o piesă tradițională de teatru Kabuki care evidențiază într-o manieră umoristică motivele practicii zazen. Se intitulează *Zazenul primejdios*.

Este povestea unui om bogat și depravat care nu putea să-și satisfacă gustul pentru desfrâu din pricina unei neveste arțăgoase care îl supraveghea zi și noapte. Pentru a-și recăpăta libertatea, el a născocit o stratagemă. Într-o seară, i-a spus scorpiei: „Draga mea soție! M-am hotărât să sfârșesc cu pur-

¹ Termenii *zazen* (practica zen) și *dojo* (spațiu dedicat practicii zen; „locul Căii”; templu) nu apar în DEX însă este alegerea editorului să folosească acești termeni fără să îi marcheze în mod aparte pentru ușurarea lecturii și dată fiind natura acestei cărți, intrarea termenilor în discursul de specialitate și faptul că se vor repeta de multe ori pe parcursul cărții. (N. red.)

tările rele și să practic Calea lui Buddha. De acum înainte, în fiecare săptămână, voi sta o noapte întreagă în zazen și voi începe chiar de acum.”

Acestea fiind spuse, și-a luat pe el chimonoul, o pelerină cu glugă care să-l ferească de răcoarea nopții și s-a așezat în zazen. De îndată ce nevasta a plecat, și-a chemat servitorul care, găsindu-l într-o atitudine neobișnuită, a fost impresionat de noblețea posturii acestuia.

Atunci omul i-a poruncit slugii: „Îmbracă pelerina mea și fă zazen în locul meu toată noaptea”. Supunându-se, servitorul a făcut întocmai în vreme ce stăpânul său a șters-o pe fereastră. Pe la două dimineața, soția a venit pe neașteptate să-și vadă soțul. „Soțul meu drag, i-a spus cu o voce dulce, emoționată de frumusețea posturii acestuia, ți-am adus o ceașcă cu ceai. Chiar și în templele cele mai severe călugării se mai opresc pentru o mică gustare.” Și, apropiindu-se de omul așezat în zazen, i-a tras gluga [de pe față] și a descoperit escrocheria.

Vânăta de mânie, l-a alungat pe servitor cu lovituri de picior, apoi a îmbrăcat ea însăși pelerina, s-a așezat în zazen și a așteptat cu hotărâre venirea soțului.

Acesta a sosit în zorii zilei, destul de pilit, uimit să constate că servitorul său era încă în zazen și oarecum impresionat de postura lui. Încrezător, și-a așezat amical brațul pe umărul servitorului și i-a povestit aventurile nopții care trecuse. Cu cât povestea mai mult, cu atâta chipul soției sale se crispa și-și regăsea obișnuita mască arțăgoasă și colerică.

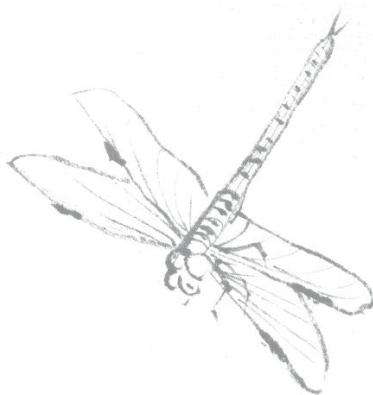
Ca toate comedii, și aceasta are un sfârșit fericit. Însă în ceea ce privește întrebarea „De ce practicați zazen?”, nu poate fi vorba de un răspuns sincer decât în una dintre cele trei ipostaze ale acestei povești: din calcul sau interes, din obligație sau din cauza unei minți complicate.

Numai când toate „de ce”-urile sunt uitate în mod natural, zazenul devine zazen și exprimă automat forma sa maiestuoasă.

CUVÂNT ÎNAINTE

Kodo Sawaki spunea: „Oamenii sunt complet încurcați în iluziile lor și nimic nu arată mai clar născocirile lor derizorii decât zazenul. Când dispar aceste înșelătorii, apare în mod inconștient religia. Este momentul când transcendem complicațiile realității și ne contemplăm propria viață din perspectiva elevată a unei lumi infinite.”

Etienne Mokusho Zeisler

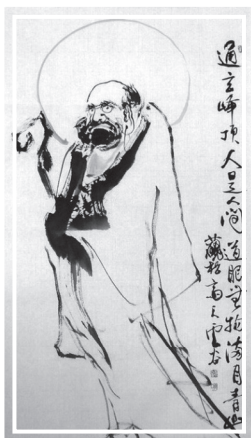

Satori

MARI MAEȘTRI ZEN

BODHIDHARMA

Bodhidharma¹ (470–532) a fost primul Patriarh al Zenului chinezesc (*Ch'an*). Născut în Ceylon, el a traversat marea ajungând la Canton. Legenda spune că a practicat zazen, cu fața la perete, timp de nouă ani și că și-a tăiat pleoape pentru a rămâne treaz.

Numele *Bodhidharma* se compune din: *bodhi*, *satori* și *dharma* (*ho*), ordinea cosmică, cel mai înalt adevăr al acestei lumi, adevărul cosmic. *Bodhidharma* semnifică așadar *satori*-ul adevărului cosmic.

Bodhidharma este foarte cunoscut atât în China, cât și în Japonia (sub numele de Daruma). Numeroase păpuși japoneze îl reprezintă și, datorită acestui fapt, el este cunoscut printre copii. Și eu, când eram copil, am avut asemenea păpuși mari, roșii, cu partea de jos foarte grea și cu capul gol, astfel încât atunci când erau răsturnate păpușile reveneau imediat la poziția verticală. Bodhidharma este simbolul creierului vid și al așezării puternice și solide.

„Chiar dacă dai greș de șapte ori, exact a opta oară poți să izbândești.” Este un proverb japonez care își are izvorul în

¹ Vezi și Bodhidharma, *Marea Trezire*, apărută la Editura Herald, 2018. (N. red.)

povestea lui Bodhidharma. Cazi de șapte ori, iar a opta oară te redresezi și-ți regăsești cu fermitate stabilitatea. Acesta este simbolul *gyoji*-ului, al practicii. Repeți, repeți cu precizie, și în final reușești.

Se spune că Bodhidharma i-a reunit la curtea imperială chineză pe cei mai renumiți învățați și le-a prezentat învățătura budismului viu. Cu acest prilej, împăratul Wu (502–550), budist înfocat, i-a spus lui Bodhidharma:

– De când sunt împărat, am construit numeroase temple, am pus să se copieze sutrele¹ și am ajutat nenumărați călugări. Cu siguranță, în viitor voi dobândi merite mari. La ce pot să mă aștept?

– Niciun fel de merit, a răspuns Bodhidharma.

– De ce? a replicat împăratul.

– Meritele pentru serviciile dumneavoastră sunt neînsemnate în această lume și vor deveni sursă de noi iluzii și dorințe. Este ca și cum ați urmări o umbră. Deși există, ele nu pot fi ferecate în fapte, se manifestă fără numen.

– Ce înseamnă atunci un adevărat, un autentic merit? a întrebat împăratul.

– Pura înțelepciune este minunată și desăvârșită în realizarea sa. Substanța sa este *ku*, calmă în sine. Astfel de merite nu pot fi cântărite cu măsurile acestei lumi².

¹ *Sutra* (skt.) înseamnă „fir”, iar în sens figurat înseamnă „definiție”. Învățăturile pe care maestrul le dă discipolilor săi cu diferite prilejuri se aseamănă cu niște fire, care împreună alcătuiesc „țesătura” completă a doctrinei. Aici este vorba de scrierile sacre budiste (termenii sanscritei sau japonezi ce vor fi întâlniți pe parcursul lucrării sunt explicați în secțiunea Glosar, de la finalul cărții).

² În *Sutra rostită de pe Înaltul Scaun despre Nestematele Legii*, Hui-Neng (Eno), al șaselea Patriarh Ch’an (Zen), referindu-se la dialogul dintre împăratul Wu și Bodhidharma, spune: „Într-adevăr, toate aceste fapte n-ar duce la dobândirea de merite. Nu puneți la îndoială cuvintele acestui înțelept. Minte împăratului Wu se afla sub o impresie greșită și el nu cunoștea învățătura autentică. Asemenea fapte precum înălțarea de temple, încuviințarea ordinării noilor călugări,

BODHIDHARMA

- Care este acest sfânt adevăr? a mai întrebat împăratul.
- Vacuitatea totală, dincolo de sfințenie, a răspuns patriarhul.

[*Kakunen*: gol; *musho*: dincolo de sfințenie. Este diferit de *ku*, este totala vacuitate în care nu mai există absolut nimic, dincolo de sfințenie și de nebulie, de neleguire. Nu există nici bine, nici rău, nici ură, nici iubire. Este cerul pur, fără nor, albastru, imens, infinit. Nu există niciun punct de întâlnire, totul e infinit. Astfel este *kakunen musho*. Aceasta este esența zenului, dincolo de sfințenie și de nebulie.]

Împăratul a fost foarte impresionat și l-a privit spunând:

- Cine este cel care se află dinaintea mea?
- Neștiutul¹, a răspuns Bodhidharma.

✱

O vorbă Zen spune: „Zazen înseamnă a te amesteca cu Bodhidharma”. Bodhidharma este personajul care a adus Zenul din India în China. Însă împăratul nu l-a înțeles pe Bodhidharma; în toată China, nimeni nu putea să-l înțeleagă pe Bodhidharma. Dezamăgit, el s-a retras în munții din Nord, la templul Shaolin. În acest loc, a practicat zazen nouă ani, cu fața la perete. Imobil, el a așteptat ca întreaga țară să se ma-

impărțirea de pomeni și întreținerea Ordinului monastic vă vor aduce numai fericire, care nu trebuie să fie confundată cu meritul. Meritele nu pot fi descoperite decât în Corpul Legii (*Dharmakāya*) și ele n-au nimic de-a face cu practicile care aduc fericirea.” Patriarhul adăugă: „Înțelegerea naturii proprii este răsplata cea bună, iar echilibrul este buna calitate. Când activitatea noastră mentală se exercită fără piedici și când suntem în situația de a cunoaște permanent starea adevărată și lucrarea misterioasă a propriei noastre naturi, se spune că noi am dobândit meritele”. [Vezi în acest sens și Hui-Neng, *Nestematele legii*, 2006, Editura Herald. (N. red.)]

¹ *Fushiki*: non-conștiința. În toate desenele care îl reprezintă pe Bodhidharma, apare întotdeauna *fushiki* sau *kakunen musho*. Nu este vorba de nihilism, ci de ceva care se situează „dincolo”. (T. D.)

turizeze. Ca toată lumea să înțeleagă. Zazen înseamnă a te amesteca cu acest Bodhidharma.

În japoneză, Bodhidharma se spune Bodai Daruma. *Bodai*: a se trezi; *daruma*: *dharma*, legea, învățătura. Dar sensul ultimului cuvânt este acela de realitate ultimă. Zazenul lui Bodhidharma este această intimitate cu realitatea ultimă, cu veritabilul *satori*. În general, noi nu suntem atât de intimi cu această realitate. În legătură cu zazenul, noi spunem: „Astăzi am făcut un zazen bun sau un zazen deplorabil”; „Am făcut un zazen profund sau un zazen superficial”; „Am fost concentrat sau am fost împrăștiat”. Acest soi de păreri nu reprezintă *dharma*, ele nu sunt realitatea ultimă. La nivelul corpului nostru, aceasta înseamnă a mișca, a fi agitat, a nu aștepta ca lumea să se maturizeze.

Zazen înseamnă a deveni Bodhidharma, și nu altceva. A nu căuta profitul. Când ființei umane îi este frig, ea va aprinde încălzirea centrală, când îi este cald, va porni aerul condiționat. Dacă mașinările nu funcționează, ea se înfurie. Din adevăr în fals, din bine în rău, devenirea ei este cea a profitului, a egoismului. Pentru a separa, pentru a extrage, pentru a face deosebiri, pentru a categorisi, mintea noastră e foarte inteligentă. Pentru a unifica, ea e complet idioată. Zazenul este această practică a unității. Prin corpul nostru, cu corpul nostru, cu celulele noastre. Când acest zazen este imobil, puteți primi pielea, carnea, oasele, măduva lui Bodhidharma. Totul... Zazenul este contactul personal cu Bodhidharma, cu Buddha. (E. Z.)

PREDICĂ A LUI BODHIDHARMA

Buddha este termenul sanscrit pentru ceea ce tu numești trezit, trezit într-un mod miraculos¹. Faptul de a răspunde, de

¹ Cuvântul *trezire* exprimă perceperea realității dincolo de orice separație dualistă (subiect–obiect, etc.). Este sinonim cu mai exoticele *iluminare*, *satori*, *samādhi* etc. (N. tr.)

a simți, de a-ți arcui sprâncenele, de a clipi din ochi, de a-ți mișca mâinile și picioarele, toate acestea reprezintă natura ta miraculos trezită. Și această natură este mintea. Iar mintea este Buddha. Și Buddha este calea. Iar calea este Zenul. Însă cuvântul Zen rămâne o taină atât pentru muritorii de rând, cât și pentru înțelepți. A-ți vedea propria natură înseamnă Zen. Dacă nu îți vezi propria ta natură, atunci nu există Zen...

Încercarea de a găsi un *buddha* sau iluminarea este ca încercarea de a apuca spațiul. Spațiul are un nume, dar nu are formă. Nu este un lucru pe care să-l ridici sau să-l pui jos. Și cu siguranță nu îl poți apuca. Dincolo de această minte, nu vei vedea niciodată un *buddha*. *Buddha* este produsul minții tale. De ce să cauți un *buddha* dincolo de această minte?

Toți *buddha* din trecut și din viitor vorbesc doar despre această minte. Mintea este Buddha, iar Buddha este mintea. Dincolo de minte nu există Buddha, iar dincolo de Buddha nu există minte. Dacă credeți că există un *buddha* dincolo de minte, atunci unde este el? Nu există *buddha* dincolo de minte, așa că de ce să imaginezi unul?

Nu poți cunoaște mintea ta adevărată câtă vreme te înșeli pe tine însuși. Câtă vreme ești amăgit de o formă fără viață, nu ești liber. Dacă nu mă credeți, auto-amăgirea nu vă va fi de niciun folos. Aceasta nu este greșeala lui Buddha. Totuși, oamenii sunt supuși iluziei. Ei ignoră faptul că propria lor minte este Buddha. Altminteri, nu ar căuta un *buddha* în afara minții.

Un *buddha* nu-l salvează pe un *buddha*. Dacă vă veți folosi mintea pentru a căuta un *buddha*, nu-l veți vedea pe *buddha*. Câtă vreme căutați un *buddha* altundeva, nu veți vedea niciodată că propria voastră minte este *buddha*. Nu folosiți un *buddha* pentru a venera un *buddha*. Și nu folosiți mintea pentru a invoca un *buddha*. Un *buddha* nu recită sutre. Un *buddha* nu urmează precepte. Și un *buddha* nu încalcă precepte. *Buddha* nu respectă și nu încalcă nimic. Un *buddha* nu face bine sau rău.

SATORI: MARI MAEȘTRI ZEN

Pentru a găsi un *buddha*, trebuie să vă vedeți propria natură. Oricine își vede propria natură este un *buddha*. Invocarea lui Buddha, recitarea sutrelor, ofrandele și respectarea preceptelor sunt toate zadarnice dacă nu vă vedeți propria natură. Invocarea lui creează karmă bună, recitarea sutrelor dezvoltă o memorie bună; respectarea preceptelor provoacă o renaștere bună, iar ofrandele aduc beneficii în viitor – dar nu duc la starea de *buddha*...

Pentru a găsi un *buddha*, tot ce aveți de făcut este să vă vedeți propria natură. Natura voastră este *buddha*. Iar *buddha* este persoana care este liberă: liberă de planuri, liberă de griji. Dacă nu vă vedeți propria natură și căutați fără încetare alt-unde, nu veți găsi niciodată un *buddha*. Adevărul este că nu e nimic de găsit.

Dar pentru a ajunge la o asemenea înțelegere, aveți nevoie de un maestru și e nevoie de strădanie pentru a putea să înțelegeți. Viața și moartea sunt importante. Să nu le îndurați în zadar. Autoamăgirea nu aduce niciun beneficiu. Chiar dacă aveți munți de nestemate și o mulțime de slujitori câte fire de nisip de-a lungul Gangelui, vedeți toate acestea doar când aveți ochii deschiși. Dar dacă ochii voștri sunt închiși? Trebuie atunci să înțelegeți că tot ceea ce vedeți este ca un vis sau ca o nălucire...

Sutrelle spun că acela care îl invocă din toată inima pe Buddha poate fi sigur că va renaște în Tărâmul din Vest¹. De vreme ce această poartă duce către *condiția de buddha*, de ce să cauți eliberarea scrutând mintea?

Dacă vreți să-l invocați pe Buddha, trebuie să faceți acest lucru în mod just. Dacă nu înțelegeți ce înseamnă invocarea, o veți face într-un mod eronat. Și făcând-o greșit, nu veți ajunge nicăieri.

Buddha înseamnă trezire, trezirea corpului și a minții care împiedică răul să se ivească în ele. Iar a invoca înseamnă

¹ Tărâmul lui Buddha, tărâmul mistic al celor aleși.

a-ți aminti, a-ți aminti neîncetat regulile și a le urma cu toată puterea. Asta înseamnă invocare. Invocarea nu are nimic de a face cu gândirea și nici cu limbajul. Dacă folosești o plasă pentru a prinde pește, odată ce ai izbutit, poți să uiți de plasă. Iar dacă folosești limbajul pentru a găsi înțelesul, odată ce l-ai găsit, poți să uiți limbajul.

Pentru a invoca numele lui Buddha, trebuie să înțelegi *dharma* invocării. Dacă ea nu este prezentă în mintea voastră, gura voastră rostește un nume gol. Câtă vreme sunteți tulburați de cele trei otrăvuri¹ sau de gânduri despre voi înșivă, mintea voastră iluzionată vă va împiedica să-l vedeți pe Buddha și doar vă veți irosi osteneala.

Cântarea [de imnuri religioase] și invocarea sunt lumi aparte. Cântarea se face cu gura. Invocarea se face cu mintea. Și pentru că invocarea vine din minte, se cheamă poarta trezirii. Cântarea este lucrarea gurii și ea apare ca sunet. Dacă vă agățați de aparențe când căutați înțelesuri, nu veți găsi nimic. De aceea, înțelepții din trecut au cultivat introspecția și nu vorbirea.

Această minte este izvorul tuturor virtuților. Această minte este stăpâna tuturor puterilor. Fericirea veșnică a nirvanei vine din mintea pacificată. Renașterea în cele trei tărâmurii vine tot din minte. Mintea este poarta către orice tărâm și este vadul către celălalt mal. Cei care știu unde se află vadul nu se tem să treacă prin el.

Oamenii pe care-i întâlnesc în prezent sunt superficiali. Ei își imaginează meritul ca fiind ceva ce are o anumită formă. Ei își risipesc bogățiile și măcelăresc creaturile pământului și ale mării. Se preocupă prosteste de ei înșiși înălțând statui și stupe², spunând oamenilor să îngrămădească lemne de construcție și cărămizi, să vopsească aici albastru, dincolo verde.

¹ Cele trei otrăvuri sunt: *dorința, neînfrânarea și ignoranța*.

² Construcții budiste cu caracter religios, care păstrează relicve sfinte.

GLOSAR

Alāya = „Rezervorul conștiinței”. Inconștientul care conține și primește toate potențialitățile și care alimentează conștiința.

Amāla = conștiința pură. Conștiința *satori*. Inconștientul cel mai profund, sursa conștiinței spirituale și religioase.

Bodhi = starea de *buddha*.

Bodhidharma = fondatorul și primul Patriarh al Zenului din China (Ch'an). Născut în Ceylon, el a traversat marea ajungând la Canton. Tradiția spune că a practicat zazen, cu fața la perete, într-o grotă din munți, timp de nouă ani.

Bodhisattva = „Buddha viu”. Oricine poate înțelege că este astfel și își poate consacra viața pentru a-i ajuta pe ceilalți oameni, participând la viața socială. Nimic nu îl distinge de ceilalți, dar mintea sa este *buddha*.

Bonno = iluzie, atașament.

Buddha = rădăcina sanscrită *budh* înseamnă trezire, iar Buddha înseamnă „trezitul”. Acest cuvânt îl desemnează pe Buddha istoric, Shakyamuni, care a trăit acum 2500 de ani, și, de asemenea, pe toți cei care au atins cel mai

SATORI: MARI MAEȘTRI ZEN

înalt adevăr, libertatea adevărată. Maeștrii pot fi numiți *buddha*. Cu toții avem natură de *buddha*, esența originară a vieții umane.

Dharma = după rădăcina sanscrită înseamnă ansamblul proceselor care guvernează viața cosmică, legile universului, descoperite sau care urmează să fie descoperite. Mai desemnează, uneori, învățătura lui Buddha, alteori toate existențele sau toate adevărurile, adevărul cosmic.

Do = Calea, cel mai înalt adevăr.

Dogen (1200–1253) = Fondatorul școlii Soto în Japonia. În anul 1223, el a mers în China unde a practicat Zen cu Maestrul Nyojo timp de patru ani. A revenit în Japonia în 1227. În 1244, s-a instalat în templul Eihei-ji.

Dojo = locul unde se practică meditația Zen.

Ego = sinele mic, posesiv și limitat, creație a iluziilor, căruia fiecare tinde să-i atribuie o realitate veritabilă.

Eka (487–593) = al doilea Patriarh. În anul 520, l-a vizitat pe Bodhidharma. Legenda spune că și-a tăiat brațul stâng pentru a-i dovedi sinceritatea.

Eno (638–713) = în chineză Hui-Neng, al șaselea Patriarh. El este cel care a întemeiat cu adevărat școala Zen în China. A avut mai mult de patruzeci de discipoli, printre care Nangaku și Seigan.

Fuse = ofranda fără scop personal, nu numai materială, dar și spirituală.

Gassho = acțiunea de a uni palmele vertical, în față. Nu presupune o credință obiectivă, ci este simbolul unității dintre minte și existență.

Gyoji = practica neîntreruptă.

Godō = cel care dă învățătura în dojo în absența maestrului.